

Prof. dr hab. Dariusz Kaca
Pracownia Technik Drzeworytniczych
i Książki Artystycznej
Katedra Grafiki Artystycznej
Wydział Grafiki i Malarstwa
ASP w Łodzi

Recenzja pracy doktorskiej mgr Anny Krzemińskiej

Rola symboli i archetypów używanych w technice batik, w kształtowaniu tożsamości kulturowej w Indiach i w Indonezji – w odniesieniu do kręgu kultury Polskiej.

Zleceńodawca recenzji:

Wydział Malarstwa warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych. Zlecenie podjęte na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003r. Tekst jednolity o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. (Dz.U. nr. 65 poz. 595 ze zmianami Dz.U. z dnia 27.07.2005 r. nr 164 poz. 1365 art. 14 ust. 2 pkt. 21).

Recenzja dotyczy uchwały Rady Wydziału Malarstwa ASP w Warszawie z dnia 14 marca 2019 roku w sprawie powołania recenzenta przewodu doktorskiego w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki piękne dla mgr Anny Krzemińskiej.

Pani Anna Krzemińska urodziła się w 1989 roku w Płocku. W 2011 roku ukończyła Wydział Architektury Wnętrz Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie na poziomie licencjackim. Tytuł licencjata obroniła z wyróżnieniem w pracowni dr hab. Anny Sławkowskiej-Rode prof. ASP oraz w pracowni prof. Pawła Michalaka. Kontynuując dalszą naukę, w 2013 roku otrzymała dyplom magistra sztuki, z oceną celującą, także w Pracowni Projektowania Wystaw prowadzonej przez dr hab. Annę Sławkowską-Rode prof. ASP i w Pracowni Malarstwa prof. Pawła Michalaka oraz dodatkowo w Pracowni Tkaniny Artystycznej prowadzonej wówczas przez prof. Dorotę Grynczel.

Na tym swojej edukacji mgr Anna Krzemińska nie zaprzestała ale w 2013 roku podjęła studia doktoranckie na Wydziale Malarstwa ASP w Warszawie. Przedmiotem wiodącym na tych studiach było malarstwo. W dostarczonej dokumentacji znajduje się skrupulatnie prowadzony spis szerokiej działalności dydaktycznej i organizacyjnej, z której wymienię tutaj tylko, moim zdaniem, najważniejsze pozycje. Przez pierwsze trzy lata (2013-2016) studiowała pod opieką prof. Stanisława Baja. Podczas studiów i praktyk dydaktycznych w tej Pracowni przeprowadziła wykład dla studentów zatytułowany "Batik jako malarstwo związane z kontemplacją". W roku akademickim 2016-2017, będąc już na IV roku studiów, przeszła do Pracowni Malarstwa, którą prowadzi prof. Wojciech Cieśniewski. Jak sama zaznacza,

...uczestniczyła we wszystkich zajęciach dydaktycznych... tej Pracowni. Z dokumentacji wynika również, że aktywnie uczestniczyła nie tylko w zajęciach, ale również angażując się w życie i funkcjonowanie Pracowni uczestnicząc w korektach przeprowadzanych przez Profesora i asystenta dra Pawła Nocunia.

Należy jeszcze wspomnieć o tkaninie artystycznej, którą Anna Krzemińska od 2013 roku studiowała pod opieką Prof. Doroty Grynczel, aż do śmierci Pani Profesor. W roku akademickim 2013/14 i 2014/15 udzielała studentom z Pracowni Tkaniny pomocy praktycznej oraz instruktażu związanego z technikami tkania i batiku oraz angażowała się w przygotowanie dokumentacji fotograficznej prac dyplomowych. W dniu 14 maja 2014 r. poprowadziła otwarty wykład dla studentów Wydziału Malarstwa. Wykład ten zatytułowany *Batik w kulturze i duchowości Chin i Indonezji* był przeprowadzony w Pracowni Tkaniny Artystycznej prof. Doroty Grynczel. Drugi wykład adresowany dla tegoż gremium został zatytułowany *Batik w kulturze i duchowości Chin i Indonezji oraz w kulturze Polski* i został przeprowadzony 23 kwietnia 2015 r.

Pani Anna Krzemińska studiując z pełnym zaangażowaniem nie zaniedbywała również swojej działalności artystycznej, prezentując ją na różnego rodzaju wystawach indywidualnych oraz zbiorowych w Polsce i poza jej granicami.

Spis wystaw indywidualnych, od uzyskania dyplomu w 2013 roku do marca 2017 roku, zawiera 7 pozycji. Były to głównie wystawy organizowane w Polsce, ale jest też jedna zagraniczna i wypada je wszystkie tutaj wymienić:

1. „Od materii ku transcendencji - wystawa batiku Anny Krzemińskiej” w Centrum Informacji im. Jana Nowaka Jeziorańskiego w Warszawie, 2013.
2. „Zmartwychwstanie”, wystawa Batiku Anny Krzemińskiej w galerii Monastycznej Wspólnoty Braci i Sióstr Jerozolimskich, Warszawa, 2014.
3. Hortus aperta/ogród otwarty” - wystawa Anny Krzemińskiej (razem z wystawą Karoliny Lizurej) w Galerii Młodych Twórców, MDK Łazienkowska, Warszawa, 2015.
4. „Potencjały - o wielkich bryłach, malarstwo Anny Krzemińskiej” wystawa w Centrum Informacji im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Warszawa, 2016.
5. Show of batik Krzemińska, International Mostra Art Sessions_Pasym w Galerii Mostra-Kristensen Group w Pasymiu, 2016.
6. „Indonezja, Batik, Krzemińska” wystawa w Galerii Punkt, Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki - Gdańsk, 2016.
7. „Batik Krzemińska”, Alliance Français Gallery, Bhopal, Indie, 2017.

W spisie wystaw zbiorowych z tego samego okresu widnieje 21 pozycji; z czego 12 w Polsce i 9 za granicą. Ze względu na obszerność materiału nie przytaczam ich tutaj, a szczególnie zainteresowanych odsyłam do autorskiej dokumentacji.

Zgłębiając dokumentację Pani Anny Krzemińskiej dowiedziałem się, że jest również osobą zdolną do przeprowadzenia działań plastycznych w przestrzeni publicznej i na rzecz społeczności lokalnych. Takim przykładem jest zrealizowany wspólny projekt studentów i doktorantów Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie i Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku zatytułowany „Zanim kwiaty zakwitną”. Anna Krzemińska sprawowała opiekę nad tym projektem od początku, w kilku odsłonach, do końca jego trwania. Pierwszym miejscem tego działania był Park im. Edwarda Rydza-Śmigłego w Warszawie, a następnie w Towarzystwie Przytułku Św. Franciszka Salezego w Warszawie, w 2016 roku.

Należy jeszcze dodać, że doktorantka w swoim dorobku artystycznym ma również projekty 11 autorskich plakatów towarzyszących wystawom plastycznym. Za swoje zaangażowanie i uzyskane wyniki decyzją Rektora ASP w Warszawie otrzymała stypendium dla najlepszych doktorantów w roku akademickim 2015/2016.

Z załączonej dokumentacji Pani Anny Krzemińskiej możemy również dowiedzieć się, że jest osobą otwartą i gotową do wystąpień w mediach. Była zaproszona do udziału w trzech programach telewizyjnych i dwóch audycjach radiowych. Ich dokładne tytuły oraz daty emisji widnieją w dokumentacji więc nie zamieszczam ich powtórnie. Anna Krzemińska jest również autorką 67 stronicowej publikacji naukowej zatytułowanej „Wstęp do badań i wyprawy naukowej dotyczącej sztuki indyjskiej. Analiza wybranych obiektów z rejonu Delhi, Agry i stanu Madhya Pradeś”. Wydawcą powyższej publikacji jest ASP w Warszawie w 2016 roku.

Będąc właściwie na początku kariery naukowej i artystycznej Anna Krzemińska ma już na swoim koncie **aktywny** udział w dwóch zagranicznych konferencjach międzynarodowych:

1. Podczas 11. Międzynarodowego Festiwalu Sztuki w Tajlandii, POH-CHANG Academy of Arts, Rajmangala University of Technology Rattanakosin w Bangkoku, w 2016 r. Był to wykład i prezentacja multimedialna ukazująca dotychczasowy dorobek artystyczny autorki.
2. Prelekcja na otwarciu wystawy 2nd Malaysia International Art Biennale, Dai Ichi Modern Art Gallery, Sungai Petani w Malezji, w 2016 r.

Oraz wygłoszoną prelekcję na Doktoranckim Interdyscyplinarnym Plenerze Artystycznym DIPA III w Zakładzie Plastyki Intermedialnej UMK w Toruniu, w 2015 r.

Do dokumentacji została jeszcze załączona lista, na której widnieje szereg warsztatów batiku, grafiki, tkaniny i malarstwa, w których Anna Krzemińska brała czynny udział. Warsztaty te odbywały się głównie za granicą, w krajach azjatyckich, ale jeden z nich miał miejsce nawet w Polsce:

1. Warsztaty batiku i kalamkari prowadzone przez Mistrza Rahima Gutti, Ujjain w Indiach, 2017

2. Warsztaty batiku w Batik Omah Laweyan - centrum batikarskie, Surakarta w Indonezji, 2016 r.
3. Warsztaty batiku prowadzone przez Mistrza Iwana Setiawana, Taman Sari, Yogyakarta, Indonezja, 2016 r.
4. Warsztaty graficzne z grupą Tajskich artystów w Pracowni Linorytu na Wydziale Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku, w 2016 r.
5. Warsztaty malarskie i graficzne, wykonanie i prezentacja prac autorskich na Uniwersytecie w Chiang Mai w Tajlandii, w 2015 r.
6. Warsztaty tkackie połączone z pokazem tradycyjnych tkanin górskiej grupy etnicznej z rejonu Chiang Mai, w tym samym roku również w Tajlandii.

Z powyższego zestawienia działalności widać, że Anna Krzemińska to osoba niezwykle dynamiczna wykazująca duży apetyt na życie, w którym ciągle poszukuje i rozwija swoje umiejętności. Realizując się jako artystka na forum międzynarodowym, zwłaszcza w Azji, wykorzystywała swoje kontakty również do organizacji kilku wyjazdów za granicę dla artystów polskich. Były to podróże o podłożu artystycznym: w 2017 do Indii; w 2016 do Malezji, Indonezji oraz Tajlandii. Wykorzystując swój zmysł organizacyjny Anna Krzemińska jest zaangażowana w koordynowanie wystaw plastycznych w warszawskim Centrum im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego od 2016 roku.

Praca doktorska część teoretyczna.

Dysertacja mgr Anny Krzemińskiej zatytułowana *Rola symboli i archetypów używanych w technice batiku, w kształtowaniu tożsamości kulturowej w Indiach i w Indonezji – w odniesieniu do kręgu kultury Polskiej* to bogato ilustrowany elaborat zawierający się na 83 stronach. Złożony jest ze wstępu, trzech rozdziałów (które to dodatkowo zostały podzielone na podrozdziały) oraz podsumowania. We wstępie tego opracowania doktorantka tak opisuje początki swojego zainteresowania batikowym malarstwem: *...Moja fascynacja batikiem rozpoczęła się od oczarowania magią procesu barwienia i dekorowania tkanin przy użyciu gorącego wosku. Batikiem jako techniką zajmuję się od czasu studiów magisterskich. Szczegółową analizę symboli w kontekście duchowości i technologii batiku z Indii, Indonezji, Chin i polskiej szkoły związanej z Warsztatami Krakowskimi w latach 20-tych przeprowadziłam w mojej pracy magisterskiej pt. "Batik w kulturze i duchowości krajów Azji Południowo-Wschodniej".* Z powyższego cytatu widać, iż zachwyty Anny Krzemińskiej nad technologicznym procesem barwienia tkanin stał się przyczynkiem do głębszego wniknięcia w arka symbolicznych znaczeń, nie tylko w sferze batiku, ale i w szerszym kontekście kultury dalekiej Azji. Ten kontekst zostaje ujawniony i rozwinięty w 2 i 3 rozdziale dysertacji.

W tych rozdziałach autorka analizuje wybrane elementy archetypiczne z kultury Indii oraz Indonezji i porównuje je do mitów starożytnej Europy. Jak sama stwierdza: *...Przybliżam te koncepcje, które wpływały inspirująco na mój proces kreacji artystycznej. Skupiam uwagę na analizie porównawczej wybranych symboli i archetypów w kulturach krajów Indii, Indonezji i kręgu kultury europejskiej, do którego należy Polska. W tej części pracy przedstawiam swoje rozważania na temat statusu społecznego kobiety, wyobrażeń na temat wzorów jej postępowania określonych przez sytuację społeczną objawiającą się w symbolice religijnej wybranych nacji i kultów. Jest to też moja osobista próba zdefiniowania swojej kobiecej tożsamości przez pryzmat archetypów pojawiających się w zbiorowym postrzeganiu, mających źródło w początkach ludzkiej myśli.*

Część teoretyczna *de facto* stanowi więc podbudowę do warstwy treściowej części praktycznej. Analizowane archetypy zostały w autorski sposób zwizualizowane w pracy doktorskiej, którą stanowi cykl obrazów zatytułowany „**Mój mit o kobiecie**”. Jak wynika z tekstu oraz obrazów Anna Krzemińska opierając się na doświadczeniu własnym, eksploruje szeroko pojętą kulturę poprzez sferę swojej kobiecości. Ten proces, który odbywa się co prawda z kobiecego punktu widzenia, nie jest jednak przesadną manifestacją wkraczającą w nurt sztuki feministycznej. Wydaje mi się, że Jej filozofia życia, poniekąd przenoszona w twórczość, jest oparta jak najbardziej na zgodzie z naturą i harmonijnym współistnieniu płci ludzkich. Taką deklarację/apel można przeczytać chociażby w tym fragmencie: *...Cykl ten dedykuję kobietom, aby odkryły w sobie moc natury – archetyp Animy łączący wszystkie jej odcienie, dający stabilność, aby walczyły o swoje prawo do bycia kobietą w pełni, nie zatracając się równocześnie w tej walce - stając się wyznawczyniami feminizmu – ale poprzez wyzwolenie siebie i akceptację osiągały radość i harmonię życia – wraz z nierozzerwalnie ważnym pierwiastkiem ich istnienia – mężczyzną. (...)* na marginesie chciałbym dodać, że jeden z pitagorejczyków, Filolaos definiował harmonię jako zjednoczenie tego, co różne i pojednanie tego, co niezgodne. Do napisania doktorskiej dysertacji autorka posłużyła się dosyć obszerną, bo liczącą 26 pozycji bibliografią z czego 22 to pozycje tradycyjne – książkowe, a tylko 4 to adresy internetowe. Myślę, że przy opracowaniu tego tematu nie zaszkodziłaby jeszcze lektura *Słownika Symboli* Juana Eduardo Cirlota (Wydawnictwo Znak, Kraków 2000 r.)

Praca doktorska część praktyczna.

Cykl malarski, przedstawiony do oceny, obejmuje sporą liczbę, bo aż 28 obrazów z czego 23 to akryle na płótnie, a 5 zostało namalowane bezgruntową techniką batiku na bawełnie. Zdecydowanie przeważająca większość tych obrazów to prace o dużym formacie gdzie dłuższy bok często przekracza 100 cm. W całym zestawie prac daje się zauważyć

charakterystyczny dla autorki sposób użycia środków wyrazu oraz indywidualny idiom kształtowania formy. Dominuje tutaj syntetycznie kładzona plama barwna bez uwidaczniania pociągnięć pędzla czy gestu ręki. Plamy–płaszczyzny i półpłaszczyzny są zestawiane najczęściej kontrastowo, ale bardzo często z miękkim przejściem tonalnym czy walorowym. Cały cykl jest w zasadzie budowany na kompozycjach zamkniętych, a od tej zasady odbiegają jedynie: „Walka z czarnym bykiem”, „Przestrzał II”, „Pieta nocą”, „Heros”, „Niebo i Ziemia”, „Krajobraz z perłą – początek świata” i „Zamrożone drzewo”. Przeglądając całość nie mogłem oprzeć się wrażeniu, że kolekcja nie ma wyrównanego poziomu, mają tutaj miejsce różnego rodzaju poszukiwania rozwiązań formalnych od niezwykle wyrafinowanych, niemalże ascetycznych do tych ocierających się o pewną dozę ilustracyjności czy wręcz naiwności. Mam tutaj na myśli następujące prace: „Walka z czerwonym bykiem”, batik zatytułowany „Czerwony byk”, „Zamrożone drzewo” oraz „Rajskie drzewo”. Moim zdaniem ich brak nie wpłynąłby znacząco na opracowanie myśli przewodniej doktoratu. A wręcz przeciwnie, całość byłaby bardziej spójna i klarowna. Mnie oczywiście najbardziej poruszają te przedstawienia, w których uproszczona forma ujawnia pierwiastek abstrakcyjny prac potęgując odbiór na poziomie duchowym. Na marginesie posłużę się tutaj stwierdzeniem parafrazując Romana Ingardena, że dzieło sztuki jest przedmiotem intencjonalnym, istniejącym w naszej świadomości, dlatego możemy je nazywać przedmiotem duchowym.

Moją szczególną uwagę zwróciła aluzyjno-figuracywna kompozycja „Przestrzał II”. To kwadratowe płótno o boku 100 cm, założone neutralną szarością tła, w której to rozgrywa się dramat miętko założonej, cielisto-różowej, organiczno-aluzyjnej formy, przebitej dwoma czarno-niebieskimi, niezwykle dynamicznymi kolcami. Gdyby nie koncentryczne zabarwienie czerwienią wokół kolców, ta zwiewna, wręcz eteryczna forma wydawać by się mogło, że przepuszcza bez szkody przez siebie, te geometryczne-kłujące kształty. Niezwykłości przedstawienia dopełnia szaro-różowa plama w prawym dolnym rogu płótna sugerująca cień tej eterycznej, „odczuwającej” figury.

Następnymi w kolejności obrazami poruszającymi moją wyobraźnię są: „Zima”, „Dziki”, „Zarodek”, „Mata Gau”, „Drzewo życia – Apogeum” , „Śiwa – wieczna potencja” czy „Drzewo życia - emanacja żeńskiej energii – kiełkowanie”.

Przedstawienie „Zima”ukazuje na pierwszym planie materię zakotwiczoną w czasie. Jej zamknięta, milcząca figuracywna zawartość metaforycznie odsyła do wielu semantycznych skojarzeń. Jej jasny, ale przygaszony koloryt sugeruje trwanie w zamknięciu od góry przez czarną płaszczyznę. Ta czerń z kolei ugina się pod ciężarem zimnego słońca wędrującego po łukowatym horyzoncie. Od zakrzywionego horyzontu do krawędzi płótna zaznaczona tonalnym przejściem znalazła swoje miejsce partia zielonkawego nieba. Intryguje w tej kompozycji rozłożenie znaczących kontrastów ilościowych i jakościowych pomiędzy walorami

a kolorami. Pomimo wrażenia przemyślanej i precyzyjnie określonej formy obraz zachowuje świeżość i lekkość oraz otwiera się na wielość interpretacji. Z kolei „Dziki”, zbudowany na formacie 100 x 70 cm, to prosta kompozycja oparta w zasadzie na dwu wartościach; tła i figury na na nim leżącej. Niby nic specjalnego, a jednak kształt figury i jej wewnętrzne zróżnicowanie barwne dają wiele do myślenia. Napięcia wywołane przez kształt figury z krawędziami obrazu dają wrażenie ruchu i wewnętrznego pulsowania.

Dwubarwne, miękkim przejściem tonalnym podzielone w połowie płótno w formacie 80 x 70 cm, zatytułowane „Mata Gau”, staje się tutaj sceną do rozegrania przedstawienia. Głównymi bohaterami są trzy, różnie zabarwione, stosunkowo proste figury, ale jakże znaczące w swoich symbolicznych zawartościach. Gdyby nie podpowiedź autorki w tytule, to można ten obraz interpretować na wielu poziomach semantycznych znaczeń.

Reasumując, można powiedzieć, że Anna Krzemińska potrafi postawić problem w warstwie intelektualnej, a później go rozwiązać w sposób interesujący i intrygujący. Miękkie przejścia tonalne, w tle, powodują, że wyraźnie zdefiniowane geometryczne czy organiczne kształty na pierwszym planie zestawiają się kontrastowo dając poczucie klarownej i przemyślanej wypowiedzi artystycznej. Forma określana w ten uniwersalny sposób powołuje treści daleko wybiegające poza naszą teraźniejszość i wkraczające w przestrzeń symboliczną o bardziej uniwersalnym charakterze. Porównując tę kolekcję z wcześniejszymi pracami (zamieszczonymi w tej dokumentacji) wypada stwierdzić, że autorka z właściwym sobie talentem potrafi balansować pomiędzy rodzajami formy. Porusza się swobodnie od geometrycznej abstrakcji poczynając, na przedstawieniach figuratywnych z pogranicza symbolu, czy metafory kończąc. Myślę, że Pani Anna Krzemińska lubi wyzwania, a także ma odwagę i pozytywną energię, aby im z sukcesem stawić czoła.

Przypadek Pani Krzemińskiej, mam na myśli jej drogę twórczą, wielokrotnie dał mi chwilę do zastanowienia się i zadania sobie retorycznych pytań. Jaką drogą by poszła autorka gdyby nie zachwyił jej proces barwienia batiku? Dlaczego akurat to, a nie inne zdarzenie miało tak znaczący wpływ na jej życie i twórczość? Jakie twórcze problemy postawiła by sobie nie będąc w dalekiej Azji?

Konkluzja

Malarstwo Pani Anny Krzemińskiej to jest przedstawianie rzeczywistości, ale nie tej należącej do świata pozorów, a tej, która przenika ludzkości od początków jej istnienia. Swoją formą obrazowania artystka wykracza poza powszechne i utarte granice widzialności. Myślę, że intuicyjne przecucia autorki poparte pracą intelektu i czasem poświęconym w procesie pracy twórczej dają w końcowym efekcie rodzaj oryginalnego, artystycznego manifestu, który jest głęboko zakorzeniony w autorskiej świadomości i wierze o słuszności tego, co powstaje.

Mam nieodparte wrażenie, że jest to zmaterializowany w obrazie rodzaj głębszego doświadczenia rzeczywistego, które konstytuuje człowieka jako artystę w świecie i nadaje sens jego twórczej działalności.

Malarstwo Pani Anny Krzemińskiej, to na płótnie czy to na jedwabiu, przejawia zamiary artystyczne, które realizują się w wartościach estetycznych. Na tym, moim zdaniem polega znaczący wkład tej pracy w rozwój dyscypliny artystycznej reprezentowanej przez kandydatkę, jak i do całej dziedziny sztuk plastycznych.

Stwierdzam, że mgr Anna Krzemińska wykazała się wyjątkową wrażliwością i właściwą wiedzą teoretyczną, a także posiadaniem odpowiednich umiejętności do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Stwierdzam że, przedstawiona do obrony przez Panią mgr Annę Krzemińską praca doktorska "Rola symboli i archetypów używanych w technice batiku, w kształtowaniu tożsamości kulturowej w Indiach i w Indonezji - w odniesieniu do kręgu kultury Polskiej." spełnia wymagania Art.13, Ustęp 1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014 r. poz. 1198).

Oceniona i zrecenzowana przeze mnie praca doktorska stanowi oryginalne dokonanie artystyczne i świadczy o samodzielnie prowadzonej pracy twórczej. Teoretyczna wykładnia pracy artystycznej, jaką jest jej opis świadczy o wiedzy kandydatki w dyscyplinie sztuk pięknych.

Tym samym wnioskuję bez zastrzeżeń o nadanie mgr Anny Krzemińskiej przez Radę Wydziału Malarstwa ASP w Warszawie stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuki plastyczne, w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne.

Nowa Wieś, 7 maja 2019 roku.

